

УДК 398.332.3(477.52/62)

Наталя Стішова
(Київ)

ТРАДИЦІЯ І СТАН ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ОСІНЬОГО ЦИКЛУ НА СЛОБІДСЬКІЙ УКРАЇНІ

У статті висвітлено стан збереження календарних свят осіннього циклу у звичаєво-обрядовій культурі українців на території Слобідської України. Використавши значний пласт польових етнографічних та архівних матеріалів, авторка провела аналіз святкових обрядодій, розважально-ігрових традицій і поминальних мотивів та виявила їх спільність і відмінність порівняно з іншими регіонами України.

Ключові слова: календарна обрядовість, свята осіннього циклу, етнокультура, Слобідська Україна, звичай, обряд, традиція.

В статье освещено сохранение календарных праздников осеннего цикла в обрядовой культуре украинцев на территории Слободской Украины. Используя значительный пласт полевых этнографических и архивных материалов, автор провела анализ праздничных обрядодействий, развлекательно-игровых традиций и поминальных мотивов и обнаружила их единство и отличие в сравнении с другими регионами Украины.

Ключевые слова: календарная обрядность, праздники осеннего цикла, этнокультура, Слободская Украина, обычай, обряд, традиция.

The preservation state of calendar holidays of Autumn cycle in the common and ritual culture of Ukrainians on the territory of Slobidska Ukraine is elucidated in the article. The analysis of holiday rituals, amusing and playing traditions, the motifs of the prayers for the dead has been conducted after a considerable number of field ethnographical and archival sources. Their resemblance and difference comparatively with the other regions of Ukraine have been revealed.

Keywords: calendar ritualism, the holidays of Autumn cycle, ethnic culture, Slobidska Ukraine, custom, rite, tradition.

Своєрідність історико-етнографічного регіону Слобожанщини зумовлена тим, що він має багатонаціональний склад населення зі збереженням у межах одного етносу притаманних лише йому рис з теренів його походження, а також сучасна територіальна розірваність цих земель між двома державами.

Заселення Слобожанщини розпочалося із середини XVII ст., у період колонізаційного руху українського народу на схід, переважно вихідцями з Правобережної України, а також із Лівобережжя (Гетьманщини) [5; 10], які отримували від уряду певні пільги – слободи або поселення на «слободах». У кінці XVII ст. на Слобідській Україні виникло й кілька російських сіл (околиця Харкова та Чугуєва), які склали незначну частину з усього населення цього регіону. Досліджувана територія поповнювалася завдяки кільком міграційним хвилям й остаточно сформувалася в кінці XVIII – на початку XIX ст. [14, с. 64–68]. Переважаючим і найчисленнішим етносом від часів фор-

мування Слобожанщини був український. Відтак її населення формувалося з різних етнографічних груп українського народу, що в подальшому помітно вплинуло на розвиток як матеріальної, так і духовної культури жителів краю.

Аналізований регіон постійно був у полі зору дослідників і привертав увагу етнологів, фольклористів, лінгвістів, антропологів, археологів та ін. До кінця XVIII ст. тривав первинний процес накопичення етнографічних відомостей, що становив інтерес для вивчення української минувшини, а також світогляду давніх слов'ян. Було здійснено спробу узагальнити зібраний фактичний матеріал у розвідці Загоровського «Топографическое описание» (1788) та книжці капітана Мочульського «Военно-статистическое обозрение» (1850) [20; 10]. Період кінця XVIII ст. – початку XX ст. характеризувався великим пожвавленням національно-культурного руху в Україні. У першій половині XIX ст. Слобожанщина стала центром розвитку загальноукраїнської

освіти, науки та культури, що було зумовлено активізацією збирацької роботи, систематизацією польових матеріалів та їх опублікування. Саме цей період часто називали першою хвилею науково-просвітницького руху в Україні, а етнографію – важливою частиною українознавчого циклу дисциплін, яка стає невід’ємним складником культурного відродження української нації.

Упродовж XIX – початку XX ст. Слобожанщину досліджували такі видатні вчені етнологи та фольклористи, як Д. Багалій «Історія Слобідської України» [5], В. Іванов «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Старобельский уезд», «Современная деревня в Харьковской губернии» [9], П. Іванов «Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковского уезда Харьковской губернии» [11], И. Манжура «Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губерниях» [14], В. Милорадович «Народные обряды и песни Лубенского уезда Полтавской губернии, записанные в 1888–1895 гг.» [15] О. Потебня, І. Срезневський «Запорожская старина» [19], М. Сумцов «Слобожане» [20], О. Терещенко «Быт русского народа» [23], П. Чубинський «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край» [24] та ін. П. Чубинський один із перших розпочав створення узагальнюючих народознавчих праць, ініціюючи дослідження в межах всіх етнічних земель української духовної, матеріальної та соціонормативної культури тощо. Учений був організатором проведення масштабної експедиції в Південно-Західний край за сприяння Імператорського російського географічного товариства (для етнографічного та статистичного опису цього краю). Вивчені та опрацьовані матеріали ввійшли в семитомне видання «Труды ...», третій том якого – «Календар народних звичаїв та обрядів із відповідними піснями» – уміщує систематизований П. Чубинським розлогіий матеріал з річного народного календаря українського селянина різних регіонів.

Учений висловлює думку про те, що давня й добре розвинена календарно-обрядова культура народу – це не є винятково ознакою його релігійності, а скоріше «якоюсь художньою обстановкою життя»; і що деякі її елементи зберігаються й при вищому розвитку культури [18, с. 9]. Цінними

є результати досліджень, проведених Петром та Василем Івановими, котрі фіксували матеріал, живучи в середовищі кількох поселень Харківської губернії. Слушним є зауваження М. Сумцова: «Харківщина велика, а розвідок про неї мало. Якось пощастило двом повітам, Куп’янському та Старобільському, позаяк тут здавна працює добродій Петро Іванов і його численні співробітники з учительства ...» [20, с. 8]. У цих збірках етнографічних відомостей з Південної Слобожанщини (сучасна Харківщина, Луганщина) цікавими є записи щодо світоглядних уявлень та поминальної звичаєвості календарних свят. Відомий етнограф у своїй праці, яку І. Шилов назвав «енциклопедією Слобожанщини», описав все життя слобожанина та його краю з усілякими подробицями щоденного побуту впродовж тривікової історії Слобідської України: устрій, заняття, промисли, торгівлю, повсякденне буття людей та їх святкові дні, народження і смерть, як одягалися тогочасні люди, де жили, чим харчувалися тощо.

Наприкінці 20-х років XX ст. можливості для національно-культурного розвитку значно погіршилися. У радянській науці відбувалися активні «пошуки» форм і засобів для виконання ідеологічних замовлень, що передбачало оспівування радянської дійсності та возвеличення «вождя» народу. Протягом кількох десятиріч радянський уряд цілеспрямовано винищував інтелектуальний потенціал України. І лише з відкриттям Інституту народної творчості та мистецтвознавства АН УРСР 1942 року і з подальшою реорганізацією в Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії, при якому в 1944 році було сформовано відділ етнографії, відбувається поновлення наукової роботи й накопичення польового етнографічного матеріалу.

Упродовж останніх десятиліть на Слобожанщині науковці активно студіювали матеріальну культуру, народну медицину, родинну та календарну обрядовість і здійснювали фольклорні записи. Такі дослідження й фахове осмислення звичаєво-обрядової культури регіону належать відомим сучасним ученим: Г. Скрипник, Г. Бондаренко, В. Борисенко, Л. Артюх, О. Курочкину, О. Боряк, С. Швидкому, Н. Гаврилюк, В. Сушко, Г. Захарченко та ін.

Однак традиційна звичаєво-обрядова культура українського населення Слобід-

ської України, зокрема календарна обрядовість осіннього циклу, вивчена недостатньо. Можливо, осінній період не привертав до себе належної уваги дослідників через свою, як здається на перший погляд, одноманітність. Про це писав український етнолог кінця XIX – початку XX ст. проф. З. Кузеля: «Звичаї і обряди осіннього циклу не виявляють такого багатства й такої різноманітності, як попередні цикли. Вони найбільше пов'язані з церковними обрядами і пройняті християнським впливом. Майже виключно групуються вони коло церковних свят» [13; 35].

Обраний нами для аналізу регіон й надалі активно досліджують учені-етнологи й фольклористи України. Науковці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України за останні роки здійснили фольклорно-етнографічні експедиції, під час яких з-поміж багатьох аспектів етнокультури зафіксували досить цікавий матеріал з календарної, весільної та родинно-побутової обрядовості.

Вивчаючи Слобожанщину, ми територіально охопили частину Донецької (сс. Тетянівка, Богородичне, Олександрівка, Долина Слов'янського р-ну; сс. Кримки, Рубці, Дробишево Краснолиманського району; с. Миньківка Артемівського р-ну) та Харківської областей (сс. Довгеньке, Капітолівка, Студенок, Діброва, Яремівка Ізюмського р-ну). Нашою метою було дослідити стан побутування календарної святкової обрядовості, переважно осіннього циклу (найменш простудійованого в етнографічній науці), проаналізувати ступінь збереженості народної традиційної культури на зазначеній території, а також віднайти спільне та відмінне з іншими регіонами України.

Календарна обрядовість осіннього циклу, на рівні з річним циклом, – найбагатша на храмові свята («храм»), які здебільшого мають характер канонічних церковних обрядів. До них у народній уяві приурочувалися ті чи інші звичаї, обряди, прикмети тощо. Храмове свято – це визначна подія в селі. Воно прирівнюється до найбільших – дванадесятих свят (Різдва, Благовіщення, Великодня, Трійці та ін.). На Слобідській Україні до нього зазвичай готуються заздалегідь і святкують один день, на відміну від інших регіонів України (від трьох днів до тижня),

як скажімо, на Черкащині (у Звенигородському р-ні) [12, с. 193–194]. У храмовий день одягаються в чисте та йдуть до церкви, оселя й подвір'я мають бути прибраними, корм для худоби заготовленим. Після завершення святкового Богослужіння на церковному подвір'ї влаштовують спільний обід (їжу готують і зносять жителі села), на який запрошують всіх присутніх. Обов'язково готували «канун» (рис та солодка вода), щоб пом'янути померлих. Ушанування предків є невід'ємним атрибутом храмового свята по всій Україні. Існувало повір'я, що коли довго не було дощу, то «на храм і в поле ходили», «збиралися біля церкви з хоругвами, попереду з іконою. Так посвятили, ідуть з поля і дощик іде» (с. Олександрівка, Слов'янського району) [4]. Цей звичай характерний також для інших регіонів України.

На Слобожанщині до осіннього циклу календарних свят належать: Маковія (14 серпня) – його вважають межею між літом та осінню, Спаса (19 серпня), Успіння (28 серпня), Головосіка (11 вересня), Семена (14 вересня), Михайлове чудо (19 вересня), Різдво Богородиці (21 вересня), Здвиження (27 вересня), Івана Богослова (9 жовтня), Покрова (14 жовтня), Дмитра (8 листопада), Кузьми-Дем'яна (14 листопада), Михайла (21 листопада), Пилипівка (28 листопада), Введення (4 грудня), Андрія (13 грудня). Цим святам на Слобожанщині, як і повсюди в Україні, притаманні свої особливості. У зазначеному регіоні побутують бувальщини, які пов'язані із застереженнями й заборонами. На Спаса застерігали, у кого дитина маленькою померла, то не можна яблука їсти: «Тамочки Господь роздає всім діткам яблука, а тобі нема – твоє мама з'їла» [4]. Віддавна повсюди в Україні на Головосіка заборонялося будь-що різати, стинати, а відповідно борщ варити, через його червоний колір. На Михайлове чудо не дозволялись (переважно до обіду) чоловічі роботи, передовсім пов'язані із землеробством: «Один чоловік іде, а інший йому: “Кум, куди ти ідеш? – Та їду нивку орати”. – Та сьогодні ж Михайлове чудо! – Та й шо, я зораю пів нивки, та й буде чудо. Та й виїхав у поле, став знімати борону, та як одяг на шию, так і ходив до обіду поки люди з церкви йшли» [2]. На Здвиження – не можна ходити до лісу чи у садок, через скупчення

жаб, вужів, гадюк. Одна з респонденток згадує: «На Воздвиження змії злазяться. Ну, це був випадок, то вже і я знаю, то і мені було. Була я пацанкою і дров тоді було дуже мало і носили нав'язками. Собираєм палочок. Прибігає кума мамина та й каже: “Кума йдѡмте на жолуді”. Вітер такий, а мама каже: “Та сьогодні Воздвиження, куда ж іти в ліс? Та нічого кума, люди побігли та й ми побіжимо. Ну і я з ними, я бистро собираю жолуді, груші (дичку)”. Пішли, а воно вітер і люди вже пройшли, пособіралі. “Ой, кума гляньте, он жолуді які великі, а шо ж таке шо їх не собіралі. Коли мама глянула, а там пенюк здоровий і вони там лежать (змії) на сонечку гріються”. Ой кума, мама каже, давайте тікати. А кума, – та ми їх счас попроганяємо. Та почали палицями кидать. Одна одній передаємо, а змія то на один бік, то на другий, та й ховається, так усі поховалися, а одна лежить, раз перевернеться, другий перевернеться, а кума все кидає, а змія все перевертається. Видно главарь. Тоді як пригане, і як почала за нами гнаться. Ми мішки покидали, кричали не своїм голосом, а покойний вже Іван Іванович, лісник, їхав на коняці, чув шо кричимо так, то він її і вбив. А так би кому на шию почепилася. Це лічно мені було таке [2]. Таких переказів зафіксовано по всій Україні дуже багато.

Яскраво виражені також передбачення щодо погоди (на Покрову, як повіє вітер південний – тепла зима буде, як північний – холодна) та майбутнього врожаю на Андрія (до схід сонця вибігали на двір та вирізували гілочку з вишні й ставили у воду протягом десяти днів і чия перша розквітне – та й заміж перша вийде [1], або ж до гілочок прив'язували папірці із надписом тієї городини, яку планували садити, та, що перша зацвіте – сповіщала про багатий урожай відповідної культури). Останнє свято (Андрія) в досліджуваному регіоні не має такої колоритності в обрядовості («Кусання калети», дівочі ворожіння про долю), на відміну від інших регіонів України (Рівненського, Житомирського, Київського Полісся; Полтавщини та ін.). Ідентичні ворожіння відбувалися на Слобожанщині перед Старим Новим роком: кидали чоботи через хату – куди носком впаде – з того боку судженого чекати; слухали, звідкіля собака загавкає – туди дівчина піде заміж;

запускали півня в хату – до чого першого підійте та почне дзьобати – таке заняття матиме майбутній господар; ворожили перед дзеркалом про судженого тощо.

Помітне місце в календарних святах осіннього циклу належить молодіжним розвагам, гулянням (вулиці, досвітки, вечорниці), що супроводжувалися піснями, музиками, танцями. На Харківщині дівчата варили кашу в шкарлупі яйця і, вибравши для «вулиці» місце, закопували, а потім ставили «витушку» і крутили, щоб «вулиця» крутилася [7, с. 186], щоб гамірно та весело було. До молодіжних гуртів допускалася молодь переважно одного віку (молодші збиралися з молодшими, а старші – зі старшими). Тих дівчат, котрі пересиділи свій вік, називали «старими дівами». Їх неохоче молодь приймала до себе, вони були переважно із вдовами та самотними. На засиджену дівчину казали: «Це вже ріпа на висадки» [3]. На вечорниці дівчата збиралися в самотньої жінки або ж у старших людей, котрі не мали дітей, де пряли, ткали, вишивали рушники, мички микали й зазвичай розважалися. Засиджувалися вони там до ночі, а то й до ранку (досвітки). До дівочого гурту долучалися хлопці з музикою, грали на скрипці, гармошці, балалайці. Збиралися на такі посиденьки не щодня, а лише перед неділею, або ж перед святами. На останні дівчата в складчину варили вечерю, зносили хто що мав. За те, що жінка надавала їм приміщення для вечорниць, дівчата по черзі розраховувалися з нею хлібиною. Така форма молодіжних розваг давала можливість оцінити людину у всіх її проявах. Вечорниці мали значний вплив на моральне виховання молоді. Це була своєрідна школа підготовки дівчат та хлопців до серйозних стосунків, а відтак і до сімейного життя. Шлюбні традиції пов'язували з певними календарними святами (Успіння, Різдва Богородиці, Покрова, Дмитра), до яких у римованій формі створювали відповідні примовки: «Прийшла Перша Пречиста – носить женихів нечиста», «Прийде Покрова – зареве дівка, як корова», «До Дмитра дівка хитра, а після Дмитра хоч за старця, аби ряду не остаться». Традиційно після Другої Пречистої до Покрови засиляли сватів, а після Покрови до Пилипівчаних запуст (на Слобідській Україні – «Заговини») – справляли весілля.

Слід також наголосити на осінніх поминальних суботах, що відзначаються на Слобожанщині (на Дмитра – найшанованіша поминальна батьківська субота, Кузьми-Дем'яна та Михайла). Звичаї Дмитрівської суботи найповніше збережені на Харківщині. Зауважимо, що на Слобідській Україні найбільші вшанування померлих відбуваються на Проводи (тиждень після Великодня) та перед Трійцею.

Основною знаковою дією вшанування померлих є ритуальне споживання їжі. Головною стравою поминального обіду є «канун» («коливо», рідше – «кутя»), який виконує роль маркера цієї обрядовості. Його вживали зі спільної миски, тричі зачерпнувши ложкою. Кануном називалася страва, приготовлена з промитого та відвареного рису, приправлена підсолодженою водою й прикрашена вишнями (пізніше – цукерками). У кінці XIX – на початку XX ст. головним інгредієнтом «кануна» був мед, який додавали до пшеничної чи ячмінної каші. У довоєнні роки на Слобожанщині «канун» варили з тих самих круп, а засолоджували переважно відваром із цукрових буряків, а медом – рідше [3]. Значення меду як засобу зв'язку між світами неодноразово розглядали сучасні вчені [6, с. 180]. На початку XX ст. на Дмитрівську поминальну суботу мед носили й на кладовище. Упродовж XX ст. мед частково витіснявся цукровим сиропом (згадано вище). Можливо, термін «канун» як ритуальна поминальна страва поширився в народі із церковної термінології наприкінці XIX ст., де кануном називали стіл для поминальних жертв. Окрім ритуальної страви, на поминальний обід готували борщ (обов'язково мав бути гарячим), «молошне» (саморобна лапша, зварена на молоці), кисіль або «узвар», пироги, а також роздаткову випічку (всім із собою давали парну кількість пирогів та обрядового печива – коржики з маком або медом). Традиційною поминальною стравою на Слобожанщині з XIX ст. є холодець (м'ясний, рідше – з птиці або риби) [22, с. 126]. Звісно, перелік страв залежав і від пір року та, звичайно, церковних заборон (у піст готували лише пісні страви). Зі свідчень інформаторів «раніше» вживання «міцних» напоїв на поминальних обідах було недопустимим,

хоча В. Гнатюк у своїй праці фіксує інші дані, які свідчать, що на початку XX ст. було широке вживання міцних напоїв [7, с. 420]. Поминаючи, казали: «Царство небесне (ім'я)». Саме такі обрядодії селянина-хлібороба здійснювалися, аби задобрити, скласти подяку родичам-заступникам, усім пращурам, щоб вони і з «того» світу опікувалися живими і тим самим несли на собі навантаження стану переходу та межового стану природи.

Отже, звичаєво-обрядова культура календарних свят осіннього циклу, який уміщує в собі господарські періоди, поминальні мотиви, а також розважально-ігрові традиції, зафіксовані на Слобідській Україні, органічно пов'язані із загальноукраїнською культурною цілісністю. Аналізований матеріал – це краще надбання національної культури, яку народ плекав упродовж століть. Утім, досліджуючи календарну обрядовість регіону, ми дійшли висновку, що його архаїчний пласт культури (ідеться про її давні форми) збережений недостатньо. Спогади респондентів переважно спиралися на перекази батьків або ж дідусів та бабусь. Рідко хто особисто брав участь в обрядодіях, дотримувався давніх традицій. Однак окремі звичаї та обряди збереглися й донині. Зібраний нами багатий та цінний фольклорно-етнографічний матеріал у зазначених областях усе ж таки не дає повної картини щодо аналізованої тематики на Слобожанщині.

Джерела та література

1. Записала Н. Стішова від Катерини Ісакової, 1931 р. н. у с. Долина Слов'янського р-ну Донецької обл.
2. Записала Н. Стішова від Лідії Соколової, 1930 р. н. у с. Долина, Слов'янського р-ну Донецької обл.
3. Записала Н. Стішова від Людмили Юдіш, 1930 р. н. у с. Тетянівка, Слов'янського р-ну Донецької обл.
4. Записала Н. Стішова від Фросі Маслової, 1929 р. н. у с. Олександрівка Слов'янського р-ну Донецької обл.
5. *Багалій Д.* Історія Слобідської України. – Харків : Дельта, 1993. – 256 с.
6. *Борисенко В.* Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. – Київ : Унісерв, 2000. – С. 180.
7. *Гнатюк В.* Похоронні звичаї й обряди // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. XXXI–XXXII. – С. 131–424.

8. *Гнатюк В.* Збірки сільської молодіжі на Україні // Матеріали до української етнології. – Львів, 1918. – Т. 18.

9. *Іванов В.* Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Старобельский уезд. Очерк по этнографии края / под ред. В. В. Иванова. – Харьков, 1898. – Т. 1. – 1012 с.

10. *Іванов В.* Современная деревня в Харьковской губернии // Харьковский сборник: Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю» на 1893 год. Вып. 7. / издание Харьковского губернского статистического комитета [Под ред. члена-секретаря комитета В. В. Иванова]. – Харьков: Типография губернского правления, 1893. – С. 1–28.

11. *Іванов П.* Жизнь и поверья крестьян Харьковской губернии // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1907. – С. 74–109.

12. *Кримський Аг.* Звиногородщина з погляду етнографічного та діалектологічного. – Київ, 1928. – Ч. 1. – С. 193–194.

13. *Кузеля З.* Вірування українського народу. – Київ, 1908.

14. *Манжура И.* Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губерниях / Сб. Харьковск. истор.-филол. общ. – Харьков, 1890. – Т. 2.

15. *Милорадович В.* Народные обряды и песни Лубенского уезда Полтавской губернии,

записанные в 1888–1895 гг. // Сб. ХИФО. Харьков, 1897. – Т. 10.

16. *Милорадович В.* Життьє-бытьє Лубенского крестьянина. – Київ, 1904.

17. *Скляр В.* Етнічний склад населення України 1959–1989 рр.: етномовні наслідки російщення. – Київ: Вид. центр «Просвіта», 2008. – 392 с.

18. *Скрипник Г.* Народна спадщина П. Чубинського з погляду сучасної етнології // Народна творчість та етнографія. – № 2. – 2009. – С. 4–23.

19. *Срезневский И.* Запорожская старина. – Ч. 1, 2, 3. – Харьков, 1833.

20. *Сумцов М.* Слобожане. Историко-этнографічна розвідка. – Харьков, 1918.

21. *Сумцов М.* Досветки и поседелки. – Київ, 1896.

22. *Сушко В.* Поховальна обрядовість українців Слобожанщини ХІХ – ХХІ ст. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – Етнологія. – Київ, 2006. – 256 с.

23. *Терещенко О.* Быт русского народа: в VII т. – Санкт-Петербург: Типография военно-учебного заведения, 1848. – Ч. VI–VII. – 221 с.

24. *Чубинский П.* Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. Материалы и исследования. – Санкт-Петербург, 1872. – Т. III. – 486 с.

SUMMARY

Wakes, characterized mainly as canonical church rituals are presented in the given article. They have closely interweaved with the practices of collective prayers for the dead ancestors and form the basis of the whole ritual complex of the Autumn cycle. Certain customs, rites, signs and also the weather forecast, etc. have been connected with them in the people's fancy. The existence of calendar feasts: Makoviya (is thought to be a boundary one between Summer and Autumn), Transfiguration, Assumption, Beheading, Semena, Michael's Miracle, The Nativity of the Blessed Virgin Mary, Exaltation of the Cross, the day of Ivan Theologian (Saint John the Apostle), festival of the Protection of the Virgin, Dmytra, Kuzmy-Demiana, Mykhaila, the Philippian Fast, the Entry of the Most Holy Virgin into the Temple and Andriya is investigated. There are some peculiarities of these holidays both in Slobozhanshchyna and all over Ukraine: true tales connected with cautions and prohibitions, meteorological observations, rituals (*Kaleta* (a ritual bread of round shape with a hole in the middle, soiled with honey) *biting off*, maidenish fortune telling on fate, etc.). Youth merriments, merrymaking (vulytsi (by the streets), dosvitky (till the dawn), vechornytsi (evening appointments)), accompanied with songs, musicians, dances are characterized. Evening appointments (vechornytsi) have influenced greatly on the youth moral upbringing. It has been a peculiar training school for girls and boys to earnest relations and then to family life.

Saturdays of Souls in Slobozhanshchyna, taking place both earlier and nowadays for three times in the indicated season (on the days of Dmytro, Kuzma-Demian, Mykhailo) are also investigated. The customs of Dmytro Saturday are perfectly preserved in Kharkivshchyna.

The analysis of holiday rituals, amusing and playing traditions, the motifs of the prayers for the dead has been conducted after a considerable number of field ethnographical and archival sources. Their resemblance and difference comparatively with the other regions of Ukraine have been revealed.

Keywords: calendar ritualism, the holidays of Autumn cycle, ethnic culture, Slobidska Ukraine, custom, rite, tradition.